

آزوفا سینمایی: کاربرد فیلم سینمایی در آموزش زبان و فرهنگ ایران به غیرفارسی‌زبانان

احمد صفارمقدم*

آتوسا رستم‌بیک نفرشی**

چکیده

هدف مقاله حاضر بررسی و امکان‌سنجی کاربرد فیلم سینمایی به عنوان منبعی برای تهیه و تدوین مواد درسی در دوره‌های آزوفا (آموزش زبان و فرهنگ ایران به غیرفارسی‌زبانان) است. در مقاله به این پرسش پاسخ داده می‌شود که چگونه می‌توان بر مبنای یک فیلم سینمایی ایرانی طرحی درسی ارائه داد که نکات زبانی و فرهنگی مورد نظر در برنامه‌های آزوفا را داشته باشد (زرودا، ۲۰۰۶؛ گارن، ۲۰۱۲). این پژوهش که از نوع کتابخانه‌ای است، با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی، امکان آموزش واژگان، مهارت‌های شنیدن، گفتن، خواندن و نوشتن و نیز معرفی فرهنگ ایرانی به غیرفارسی‌زبانان را بر اساس فیلم سینمایی رنگ خدای ساخته مجید مجیدی (۱۹۹۷)، ارزیابی می‌کند. در این راستا نقش فرهنگ و اهمیت توانش بینا فرهنگی در آموزش زبان (میر، ۱۹۹۱؛ بایرام، ۱۹۹۷) مبنای نظری پژوهش قرار گرفته است. بررسی نشان می‌دهد که فیلم سینمایی به درستی می‌تواند به عنوان منبعی غنی برای آموزش کارآمد زبان فارسی و فرهنگ ایرانی به غیرفارسی‌زبانان به کار گرفته شود. بدین منظور، انتخاب فیلم و رویکرد آموزشی مناسب باید با توجه به ویژگی‌های ساختاری و محتوای فیلم و نیازهای زبان‌آموزان صورت پذیرد. علاوه بر این، ضرورت دارد که تعداد محدود مدرسان توانای ایرانی در خارج از کشور و نبود مجموعه‌ای ارزیابی شده و در دسترس از فیلم‌های سینمایی ایرانی در طراحی برنامه درسی فیلم‌محور به دقت مورد توجه قرار گیرد.

* دانشیار زبان‌شناسی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی (نویسنده مسئول)

as_moqaddam@yahoo.com

** استادیار زبان‌شناسی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۶/۲۸، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۸/۲۰

کلیدواژه‌ها: آموزش زبان فارسی، غیرفارسی‌زبان، فیلم سینمایی، فرهنگ، توانش بینا فرهنگی.

۱. مقدمه

آزوفا سینمایی (صفا مقدم، ۱۳۹۴) عنوان طرحی پژوهشی است که در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی به تصویب رسیده و در بخش آزوفا (آموزش زبان و فرهنگ ایران به غیرفارسی‌زبانان) در حال اجراست. مرحله اول این طرح بر امکان‌سنجی، شرح اهمیت، ضرورت، امتیازات و مشکلات استفاده از فیلم سینمایی به عنوان منبعی برای آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان متمرکز است و حاصل طرح، تولید برنامه‌ای درسی است بر مبنای یک فیلم از سینمای ایران.

استفاده از ابزارهای کمک‌آموزشی دیداری - شنیداری سال‌هاست که در مراکز و مؤسسات آموزش زبان به کمک فرایند یاددهی و یادگیری آمده است. امروزه پیشرفت فناوری به گونه‌ای بر حوزه زبان‌آموزی تأثیر گذاشته است که آموزش برخط زبان، تارنماها و وبلاگ‌های آموزشی، استفاده از پیام کوتاه، وایبر، اسکایپ و برنامه‌های نرم‌افزاری رایانه‌ای، که قابل نصب روی گوشی تلفن‌های همراه است، روش‌هایی متداول و معمول به شمار می‌آیند. یکی از مهم‌ترین دستاوردهای ورود فناوری‌های صوتی - تصویری به عرصه آموزش زبان، امکان ارائه مواد آموزشی جذاب، معتبر و واقعی به زبان‌آموزان است. دیگر ارائه نمونه‌ها و مثال‌ها به خلاقیت و شم زبانی نویسنده کتاب محدود نمی‌شود و زبان‌آموز برای دستیابی به تلفظ درست تنها از فرهنگ لغات یاری نمی‌جوید، بلکه نمونه‌هایی از کاربرد واقعی زبان به شکل‌های گوناگون در دسترس او قرار می‌گیرد.

پیش از ورود فناوری‌های جدید، نقش و اهمیت نمایش و تئاتر در یادگیری زبان مورد توجه بوده و استفاده از این هنر روشی آموزشی به شمار می‌رفته است. رُنک (Ronke, 2005: 20) در رساله دکتری خود با عنوان «نمایش و تئاتر به عنوان روشی برای یاددهی و یادگیری زبان خارجی در سطح آموزش عالی در ایالات متحده آمریکا» اشاره می‌کند که تاریخ کاربرد نمایش در موقعیت‌های آموزشی در برخی منابع به نیمه اول قرن بیستم باز می‌گردد. بولتون به دو کارشناس آموزش زبان انگلیسی اشاره کرده و دیدگاه و کار خلاقانه آن‌ها را توضیح می‌دهد: هریت فینلی جانسون (Harriet Finlay-Johnson)، معلم ابتدایی در یک مدرسه کوچک دولتی، رویکردی بینارشته‌ای به نمایش در کلاس درس داشته و آن را در موضوعات مختلفی به کار برده است. در این مدرسه، دانش‌آموزان متون

مختلفی را به صورت نمایش اجرا می‌کردند، بدون آن‌که حضور مخاطب ضرورت داشته باشد. کالدول کوک (Caldwell Cook, 1917)، معلم زبان در یک مدرسه خصوصی، نظر فیلی جانسون درباره نمایش را مطرح کرده و، ضمن این‌که نمایش را بنیادی مهم در آموزش می‌خواند، از آن در تدریس زبان انگلیسی استفاده می‌کند (Bolton, 1993: 26). دیویس (Davis, 1990) در مقاله‌ای به استفاده از نمایش و فعالیت‌های نمایشی در آموزش زبان انگلیسی می‌پردازد و معتقد است که این فعالیت‌ها در همه مراحل آموزش یک درس قابل استفاده است و موجب می‌شود تا تمرکز از معلم به زبان‌آموز انتقال یابد و به زبان‌آموز حداکثر زمان لازم برای صحبت کردن داده شود.

امروزه، در کنار نمایش و تئاتر، فیلم‌های سینمایی ابزار اصلی داستان‌گویی در دنیای مدرن به شمار می‌آیند. فیلم‌های سینمایی قدرت دست‌یابی به مخاطبان وسیع را دارند و به همین دلیل حائز اهمیت فراوانند. داستان این فیلم‌ها، چه دور از ذهن باشد و چه مأنوس و برگرفته از تجارب روزمره زندگی، راهی است برای درک شناختی و ارتباط با جهان. در همین حال، همراه با تحولات شگرف حاکی از تأثیرگذاری سینما در جوامع بشری، نقش فرهنگ نیز در آموزش زبان مورد تأکید بسیار قرار گرفته است به گونه‌ای که به تدریج مفهوم توانش ارتباطی (communicative competence) جای خود را به توانش بینا فرهنگی (intercultural competence) بخشیده است. دست‌اندرکاران برنامه‌ریزی آموزش زبان خارجی شناخت فرهنگ زبان مقصد را در دستور کار خود قرار داده‌اند و تلاش می‌کنند از ابزارها و شیوه‌هایی بهره‌جویند که به ایجاد توانش بینا فرهنگی در زبان‌آموزان کمک نماید. یکی از جدیدترین روش‌های پیش‌نهادی برای تلفیق آموزش زبان و فرهنگ، استفاده از فیلم سینمایی و ایجاد دوره‌های آموزشی مبتنی بر فیلم است.

در مقاله حاضر به کاربرد فیلم سینمایی در آموزش زبان فارسی و فرهنگ و تمدن ایران به غیرفارسی‌زبانان پرداخته می‌شود و امکان تهیه برنامه درسی بر مبنای فیلم‌های سینمای ایران با ارائه یک نمونه طرح درس از صحنه کوتاهی از فیلم *رنگ خلد*، ساخته مجید مجیدی (۱۳۷۶)، بررسی می‌شود. به این ترتیب، تلاش می‌شود به این پرسش پاسخ داده شود که چگونه می‌توان از فیلم سینمایی در آموزش زبان فارسی و فرهنگ ایرانی به غیرفارسی‌زبانان، به‌ویژه در خارج از کشور، استفاده کرد.

۲. پیشینه پژوهش

در طی چند دهه گذشته، استفاده از فناوری‌های جدید برای آموزش اثربخش زبان در

پژوهش‌های ایرانی و غیرایرانی مورد توجه قرار گرفته است. فاطمی جهرمی (۱۳۸۳) به بررسی نقش تکنولوژی در آموزش زبان پرداخته است. یارابی شه‌میرزادی و دیگران (۱۳۹۲) تأثیر نرم‌افزارهای چندرسانه‌ای بر آموزش کودکان دارای آسیب شنوایی را با روش سستی مقایسه کرده‌اند. اردکانی و دیگران (۱۳۹۲) به استفاده از بازی‌های تلفن همراه در امر آموزش پرداخته‌اند و نتیجه گرفته‌اند که آموزش چندرسانه‌ای تأثیرات چشم‌گیری به جای می‌گذارد. حیدری و دیگران (۱۳۸۹)، در پژوهش خود، تأثیر کاربرد نرم‌افزار در آموزش زبان انگلیسی را بررسی کرده‌اند و دریافته‌اند که استفاده از نرم‌افزار باعث افزایش انگیزه زبان‌آموزان در یادگیری می‌شود و به طور کلی می‌تواند از عوامل ارتقادهنده آموزش و یادگیری باشد. عبداللهی و دیگران (۱۳۹۱) رویکردهای طراحی چندرسانه‌ای را در آموزش و یادگیری زبان بررسی کرده‌اند. علاوه بر این، با آگاهی از اهمیت استفاده از امکانات صوتی - تصویری در آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، تاکنون منابعی چون نرم‌افزار «فارسی در گفتار» به سرپرستی علمی یحیی مدرسی (۱۳۸۱)، «فارسی بیاموزیم» (ذوالفقاری و دیگران، ۱۳۸۱)، «زبان فارسی» (صفارمقدم، ۱۳۹۱)، و «فارسی گفتاری» (صفارمقدم، ۱۳۹۴) تهیه شده است.

از میان مقالات و کتاب‌های غیرایرانی می‌توان به این موارد اشاره کرد: آموزش زبان به کمک رایانه (Kenning, 1990; Higgins, 1983)، آموزش زبان و پست الکترونیک (Warschauer, 1995)، آموزش زبان چندرسانه‌ای (Fotos, 1996)، راه‌های جدید استفاده از رایانه در آموزش زبان (Boswood, 1997)، آموزش زبان شبکه‌مبنا یعنی استفاده آموزشی از رایانه متصل به شبکه‌های محلی یا جهانی (Warschauer and Kern, 2000)، جهانی شدن و آموزش زبان (Block and Cameron, 2002)، آموزش زبان خارجی و کاربرد ابزارهای چندرسانه‌ای (Xinghui, 2003)، امتیازات استفاده از فناوری در آموزش زبان دوم (Wang, 2005) و آموزش و یادگیری چندرسانه‌ای زبان خارجی (Zhen, 2006).

اهمیت و نقش فرهنگ در آموزش زبان موضوع پژوهش‌های مختلفی نیز قرار گرفته است. تانن عقیده دارد که به‌کارگیری زبان در گفتمان‌های متناسب و ایجاد ارتباط بین فرهنگی صحیح مستلزم آشنایی با پیام‌ها و فرایم‌های فرهنگی است. در هر فرهنگ، گویشوران زبان از آهنگ، زیر و بمی صدا، سرعت، مکث و بلندی خاصی برای گفتمان کلامی خود استفاده می‌کنند. تفاوت‌های فرهنگی در استفاده از صدا، اشارات، حالت صورت، ژست گرفتن و مانند آن نیز مواردی‌اند که بایستی در نظر گرفته شوند (تانن، ۱۳۷۵: ۴۳).

ویژبیکا (Wierzbicka, 1994) می‌گوید ارزش‌ها و ترجیحات فرهنگی ممکن است به صورت تفاوت سبک ارتباطی و شیوه گفتاری بروز نمایند؛ مثلاً، در فرهنگ امریکایی، هرکس می‌تواند بگوید «به نظر من چنین است» یا «به نظر من چنین نیست»، ولی در فرهنگ ژاپنی چنین بیانی ناپسند به شمار می‌آید. هر زبانی دستور فرهنگی مخصوص به خود دارد که می‌توان آن را به سایر فرهنگ‌ها انتقال داد. در واقع، انگاشت‌های ما از یک بافت ارتباطی حاصل رابطه تعاملی بین زبان و فرهنگ است (رستم‌بیک و رضمانی، ۱۳۹۱). یکی از مسائلی که امروزه بسیار مورد بحث قرار می‌گیرد گسترش ارتباط متقابل بین جوامع و جهانی شدن است، رخدادی که برنامه آموزشی زبان خارجی متأثر از آن بوده و در نتیجه آن فرهنگ‌های مختلف در حوزه زبان‌آموزی اهمیتی مضاعف یافته است. واقعیت این است که برای رسیدن به درجه بینافرهنگی زبانی، نمی‌توان تنها به آشنایی با فرهنگ هدف و داشتن تصویری از آن اکتفا کرد (Zoreda, 2006).

۳. توانش بینافرهنگی در آموزش زبان

یکی از مهم‌ترین تغییرات در یادگیری و یاددهی زبان خارجی، طی چند دهه گذشته، اهمیت یافتن جنبه فرهنگی به عنوان عنصری کلیدی بوده که ماهیت تجربه زبان‌آموزی را تا حد زیادی دگرگون کرده است. یادگیری زبان دیگر تنها بر فراگیری توانش ارتباطی در یک زبان بیگانه تمرکز ندارد. به عبارتی، این فرایند تنها به کسب توانایی در برقراری ارتباط و عملکرد مناسب زبانی، زبانی - اجتماعی و کاربردشناختی زبان بیگانه محدود نیست بلکه بر مبنای توانش بینافرهنگی تعریف می‌شود. منظور از توانش بینافرهنگی، توانایی فرد برای رفتار درست به شیوه‌ای قابل انعطاف در مواجهه با وقایع، نگرش‌ها و انتظاراتی است که نمایانگر فرهنگ بیگانه‌اند (Meyer, 1991: 137). به این ترتیب، مفهوم توانش ارتباطی در واقع بسط داده شده و توانش بینافرهنگی از آن پدید آمده است. امروزه حیطه بینافرهنگی فراتر از کاربرد چند اصطلاح رایج اجتماعی است و کسب دانش درباره پیچیدگی‌های فرهنگ بیگانه، چگونگی نگاه دارندگان آن فرهنگ به خود و به دیگران و تأمل درباره فرهنگ خود را نیز در بر می‌گیرد (Byram and Starkey, 2002: 12). زبان‌آموزانی که از چنین توانایی‌ای برخوردارند می‌توانند به درستی از زبان بهره‌گیرند و دانش فرهنگ‌های دیگر را با توانش زبانی خود پیوند دهند (Byram, 1997: 71-73).

بردلا (Bredella, 2003) بینافرهنگی بودن را این گونه تعریف می‌کند: «بازسازی چهارچوب ارجاع دیگران و نگاه به زندگی از دریچه چشم آن‌ها با هدف غلبه بر

۸۴ آروفا سینمایی: کاربرد فیلم سینمایی در آموزش زبان و فرهنگ ...

گرایش قوم‌محوری خود و تحمیل نکردن مقولات و ارزش‌های خود بر رفتار دیگران». این تعریف ما را از نسبیّت باورها و ارزش‌هایمان آگاه می‌کند و از ترویج نگرش‌های بنیادگرا مصون می‌دارد.

با وجود تأکیدی که بر اهمیت و نقش فرهنگ در آموزش زبان شده است، نتایج پژوهش‌هایی را که با هدف بررسی نگرش معلمان زبان به توانش بینافرهنگی صورت گرفته نمی‌توان چندان دل‌گرم‌کننده دانست. سرکو و باندورا (Sercu and Bandura, 2005) که در پژوهشی بین‌المللی به بررسی نگرش مدرسان زبان خارجی به مقوله فرهنگ در هفت کشور پرداخته‌اند و آتای و دیگران (Atay et al, 2009) که نگرش مدرسان زبان انگلیسی در ترکیه را بررسی کرده‌اند، نشان می‌دهند که تأکید مدرسان بیش‌تر بر آموزش زبان است، نه فرهنگ. این مدرسان اغلب از تلفیق فرهنگ با آموزش به منظور ایجاد توانش بینافرهنگی پرهیز می‌کنند.

۴. فیلم سینمایی و آموزش زبان و فرهنگ

۱.۴ فیلم و آموزش

پژوهش‌های بسیاری تأثیر فیلم در توانش ارتباطی زبان‌آموزان را مورد بررسی قرار داده و حاصل مثبت آن را تأیید کرده‌اند. از نمونه، وایرز (Weyers, 1999) نشان داده است که استفاده از فیلم در آموزش، هم در افزایش تعداد واژه‌های فراگرفته شده و هم در ایجاد توانش ارتباطی مانند اعتماد به نفس در تولید برون‌داد زبانی و گستره گفتمان، تأثیر معناداری دارد. کیان هونگ (Qian-hong, 2003) نیز، ضمن این‌که فیلم را ابزاری کارآمد در آموزش زبان دانسته، طی پژوهشی، نتیجه گرفته است که به‌ویژه از فیلم می‌توان در آموزش مهارت‌های درک شنیداری و صحبت کردن استفاده کرد.

زوردا (Zoreda, 2006)، با تأکید بر اهمیت توانش بینافرهنگی، از عدم کفایت بسته‌های فرهنگی معمول در دوره‌های آموزش زبان برای پاسخ‌گویی به نیازهای آموزشی امروز سخن رانده است. وی به دوره آموزش زبان انگلیسی مبتنی بر فیلم سینمایی در دانشگاهی در مکزیکوسیتی (Autónoma Metropolitana-Iztapalapa) اشاره می‌کند و به بحث درباره موضوع برخوردهای بینافرهنگی در فیلم‌های انگلیسی‌زبان می‌پردازد. زوردا اهداف اولیه این دوره آموزشی ۱۰ هفته‌ای را به این شرح برمی‌شمارد: بررسی و بازتاب بازنمودهای بینافرهنگی در مجموعه‌ای منتخب از فیلم‌های انگلیسی‌زبان؛ تفکر و تعمق در بازنمودهای فرهنگی خود؛ آشنایی با تاریخ فرهنگی پیچیده انگلیسی‌زبانان؛ ارتقا و گسترش توانایی‌های

ارتباطی زبان انگلیسی از طریق تماشای فیلم؛ مطالعه درباره هنر سینما و نگاه منتقدانه در بحث‌های کلاسی و گروهی.

در کارگاه «آموزش زبان و فرهنگ با استفاده از فیلم»، که در سال ۲۰۰۹ در دانشگاه برکلی کالیفرنیا برگزار شد، آن کریستین رایس (Anne-Christine Rice) تأثیر روان‌شناختی و ایدئولوژیک فیلم و کاربرد آن را به عنوان یک الگوی زبانی و فرهنگی و نیز امکان مقایسه بینا فرهنگی از طریق فیلم را مطرح کرد و ملاحظات ضروری برای طراحی برنامه درسی مبتنی بر فیلم، مانند ماهیت و هدف دوره، جنبه‌های کاربردی فیلم، فعالیت‌های مبتنی بر فیلم و، در نهایت، تهیه برنامه درسی را مورد بحث قرار داد.

برک (Berk, 2009) بیست دستورالعمل بالقوه استفاده از فیلم در کلاس درس را به شرح زیر نام برده است: ۱. جلب توجه زبان‌آموز، ۲. تمرکز توجه زبان‌آموز، ۳. ایجاد علاقه در کلاس، ۴. تقویت قوه پیش‌بینی، ۵. ایجاد انرژی و آرامش در زبان‌آموز برای انجام تمرین‌ها، ۶. استفاده از قوه تخیل زبان‌آموز، ۷. ارتقای نگرش‌ها نسبت به محتوا و یادگیری، ۸. برقراری ارتباط بین زبان‌آموز و مدرس، ۹. تقویت حافظه، ۱۰. افزایش درک، ۱۱. خلاقیت، ۱۲. فعال کردن اندیشه، ۱۳. یادگیری عمیق‌تر، ۱۴. آزادی بیان عقیده و احساسات، ۱۵. ایجاد هم‌کاری، ۱۶. ایجاد انگیزه، ۱۷. لذت‌بخش کردن یادگیری، ۱۸. ایجاد احساس خوب، ۱۹. کاهش دلهره و ترس، ۲۰. ایجاد تصویرهای دیداری به یادماندنی.

وب (Webb, 2010)، در پژوهشی پیکره‌محور که از فیلم‌نامه ۱۴۳ فیلم با یک میلیون و دویست و هفتاد واژه تشکیل شده بود، میزان مواجهه زبان‌آموزان با واژه‌های کم‌بسامد را بررسی کرد و نتیجه گرفت که تماشای فیلم‌های مختلف به طور مداوم در طی یک دوره طولانی یادگیری تصادفی را به میزان قابل ملاحظه‌ای افزایش می‌دهد.

گارن (Garn, 2012) پیش‌نهاد می‌کند که پنج اصل مطرح در «استانداردهای ملی برای یادگیری زبان خارجی در قرن بیست و یکم» (۲۰۰۶) با استفاده از فیلم‌های سینمایی آموزش داده شود. این استانداردها جنبه‌ها و سطوح فراگیری زبان و نتایج مطلوب یادگیری زبان در سراسر آمریکا را مشخص می‌کنند و در قالب پنج واژه انگلیسی که با حرف C شروع می‌شوند به پنج سی (Five C's) معروفند: Communication (ارتباط: ارتباط برقرار کردن به زبانی به غیر از زبان مادری)، Culture (فرهنگ: درک و کسب آگاهی درباره فرهنگ‌های دیگر)، Connection (اتصال: متصل شدن به سایر رشته‌ها و فراگیری اطلاعات جدید)، Comparison (مقایسه: کسب بینش نسبت به ماهیت زبان و فرهنگ)، و Communities (جوامع: حضور یافتن در جوامع چندزبانه).^۱ گارن، ضمن اشاره به دشواری

آموزش این پنج اصل، تأکید می‌کند که سینما، به‌ویژه در سطوح پیش‌رفته، می‌تواند به آموزش زبان کمک کند و با گشودن دریچه‌ای به درون یک فرهنگ دیگر زبان‌آموزان را با ایجاد انگیزه‌های لازم در کسب آگاهی و تسلط به زبان یاری رساند. وی، در پایان مقاله خود، نتیجه می‌گیرد که «اگر خواهان تحول در آموزش زبان‌های خارجی در این کشور هستیم و اگر می‌خواهیم به تلاش‌های ملی برای رشد پنج سی کمک کنیم باید یک سی دیگر، یعنی سینما را، به این مجموعه اضافه کنیم».

اندیشه آموزش سینما محور تنها به مراکز و مدرسان آموزش زبان محدود نمی‌شود بلکه توجه نویسندگان کتب درسی و ناشران نیز به آن جلب شده است. مثلاً، انتشارات فوکس (Focus) طی دهه گذشته، ضمن انتشار مجموعه‌های انگلیسی سینما برای مکالمه و فرهنگ از طریق فیلم، کتاب‌های درسی متعددی مبتنی بر سینما برای آموزش زبان‌های خارجی به چاپ رسانده است. از جمله کتاب‌های آموزش زبان روسی مبتنی بر فیلم می‌توان به پویانمایی برای مکالمه روسی (۲۰۰۹)، روسی پیش‌رفته از طریق فیلم (۲۰۰۵) و سینما برای مکالمه روسی (۲۰۰۵) اشاره کرد.

۲.۴ معیارهای انتخاب فیلم

در انتخاب فیلم که باید با دقت صورت گیرد، مدرسان باید تطبیق‌پذیر بودن آن را از جنبه زبانی، فرهنگی و موضوعی با شرایط سنی و آموزشی گروه هدف مورد توجه قرار دهند. به‌ویژه، ارزیابی سطح زبان فیلم حائز اهمیت بسیار است و مدرسان باید از پیش برنامه‌ریزی نمایند که، در صورت بالا بودن سطح دشواری زبانی، چگونه از عهده آموزش آن برخوردارند. مثلاً، باید عواملی چون سبک، گویش یا لهجه و همچنین کاربرد زبان غیرکلامی در مد نظر قرار گیرند.

برای زبان‌آموزان بزرگ‌سال و پیش‌رفته، انتخاب فیلم تنها با توجه به میزان سرگرم‌کنندگی آن‌ها صورت نمی‌گیرد بلکه ملاحظات دیگری چون انتقال پیام مشخص و مناسب برای بحث‌های کلاسی و انگیزش فکری در زمینه‌های مختلف نیز در مد نظر قرار می‌گیرد. به طور کلی، پیش‌نهاد می‌شود فیلم‌هایی با مشخصات زیر، که یادگیری را دشوارتر می‌سازند، در برنامه درسی گنجانده نشوند:

- تراکم کلامی بالا (صحبت یا مکالمات زیاد و حرکت و کنش اندک)؛

- تداخل کلامی (مثلاً، تعداد زیادی هم‌زمان صحبت می‌کنند و درک و شنیدن مکالمه

دشواری می‌شود)؛

- تعلق داشتن زبان به دوره تاریخی خاص، مانند فیلم‌های تاریخی که واژه‌ها ممکن است بیش از اندازه ادبی و رسمی، یا حتی منسوخ باشند؛
 - وجود اصطلاحات تخصصی یا صنفی در فیلم؛
 - وجود گویش و لهجه‌های محلی.
- به منظور تقویت هرچه بیش‌تر مهارت‌های ادراکی، به‌ویژه در سطوح غیرپیش‌رفته، استفاده از فیلم‌های سینمایی با مشخصات زیر توصیه نمی‌شود:
- فیلم‌هایی که در آن‌ها جریان وقایع با ابهام همراه است و رابطه نزدیکی بین وقایع و کلام احساس نمی‌شود؛
 - فیلم‌هایی که در آن‌ها خط سیر داستان پیش‌بینی نشده و پیچیده است؛
 - فیلم‌هایی که در آن‌ها شخصیت‌ها هم‌زمان صحبت می‌کنند؛
 - فیلم‌هایی که در آن‌ها عناصر کندکننده کلام وجود دارد، مانند گفت‌وگو با کودک یا گویشور غیربومی (Chan and Carmen, 2010: 12).

برک (Berk, 2009) سه معیار برای انتخاب فیلم معرفی کرده است: ۱. ویژگی‌های زبان‌آموزان، ۲. اهانت‌آمیز نبودن فیلم، و ۳. ساختار فیلم. اولین معیار به عوامل برجسته جمعیت‌شناختی و اجتماعی چون سن، سطح، جنسیت، قومیت و تسلط زبانی مربوط است و مدرس، که زبان‌آموزان را می‌شناسد، باید در انتخاب فیلم مناسب به این عوامل توجه کند. معیار دوم، که به میزان زیادی از معیار اول تأثیر می‌پذیرد، بر پرهیز از اهانت‌آمیز بودن فیلم یا امکان رنجیدن زبان‌آموزان از مضمون فیلم تأکید دارد. مثلاً، به تمسخر گرفتن زنان یا یک گروه نژادی یا قومی خاص، مشاغل، سیاست‌مداران و افراد مشهور و سرشناس بر اهانت‌آمیز بودن فیلم دلالت دارند. هم‌چنین فیلم نباید صحنه‌هایی از خشونت و سوءاستفاده جنسی یا آزار روحی، استفاده از مواد مخدر یا سایر موضوعات ناخوشایند را نمایش دهد. در نهایت، ساختار فیلم (معیار سوم) نیز باید متناسب باشد و ملاحظاتمانند طول زمان فیلم، بافت واقعی، رابطه بین محتوا و هدف، ارتباط بین وقایع و گفتار و تعداد شخصیت‌ها در مد نظر قرار گیرند.

۳.۴ نوع (ژانر) فیلم

موضوع دیگری که در انتخاب فیلم باید به‌دقت مورد توجه قرار گیرد، نوع (ژانر) فیلم است. دسته‌بندی فیلم‌ها بر مبنای نوع آن‌ها در همه منابع به یک شیوه انجام نمی‌شود و ممکن است

آنچه به عنوان مقوله‌ای جدا در یک تقسیم‌بندی معرفی می‌شود، در تقسیم‌بندی دیگری زیرمجموعه مقوله‌ای دیگر باشد. بین برخی از انواع فیلم هم‌پوشی نیز دیده می‌شود. در مقاله حاضر انواع فیلم بر مبنای فهرست ارائه شده در *راهنمای آموزش با فیلم سینمایی*^۲ به این شرح در نظر گرفته می‌شود: حادثه‌ای، ماجراجویانه، کمدی، درام، جنایی، معمایی (کارآگاهی)، اساطیری/ حماسی، تخیلی (فانتزی)، گانگستری، وحشت، عاشقانه، علمی - تخیلی، پلیسی و پرهیجان؛ به اضافه ژانرهای تاریخی، مستند، دینی، اخلاقی، خانواده، مقاومت، به‌ویژه دفاع مقدس، که از اهمیت بسیاری در سینمای ایران برخوردارند.

در انتخاب ژانر فیلم، ملاحظات زیادی چون گروه سنی زبان‌آموزان و سطح زبانی آن‌ها بسیار تأثیرگذارند. مثلاً، فیلم‌هایی که در ژانر گانگستری، وحشت یا حادثه‌ای طبقه‌بندی می‌شوند اغلب برای گروه‌های زیر ۱۷ سال مناسب نیستند. درباره آن دسته از مخاطبان آموزش زبان فارسی در خارج از کشور که بیش‌تر آن‌ها را بزرگسالان تشکیل می‌دهند، سن نقش چندانی در انتخاب فیلم ایفا نمی‌کند. ولی نکته مهم دیگر رابطه بسیار نزدیک بین ژانر فیلم و موضوع و واژگان مطرح در آن فیلم است. مثلاً، در ژانر کارآگاهی، به احتمال زیاد، با اصطلاحات تخصصی حقوقی و قانونی مواجهیم یا، در فیلم علمی - تخیلی، با اصطلاحات نو و علمی روبه‌رو می‌شویم. همین امر موجب می‌شود که این ژانرها برای زبان‌آموز غیرپیش‌رفته تناسب چندانی نداشته نباشند. بعد از انتخاب فیلم مناسب، با توجه به ژانر فیلم و سن زبان‌آموزان، بررسی قابلیت‌های آموزشی فیلم مورد نظر از اهمیت بسیاری برخوردار است.

آنچه در بررسی منابع غیرایرانی مرتبط با آموزش زبان و فرهنگ از طریق فیلم جلب توجه می‌کند، نوع طبقه‌بندی است که فیلم‌های مناسب برای آموزش در رشته‌های مختلف را در بر می‌گیرد. از نمونه، در *تارنمای آموزش با استفاده از فیلم*^۳ برنامه آموزشی و طرح درس مبتنی بر ۴۲۵ فیلم سینمایی انگلیسی ارائه شده که، با توجه به ژانر و محتوایشان، نه تنها در آموزش زبان بلکه در آموزش علوم مختلف مانند شیمی، فیزیک، فضا و غیره مورد استفاده قرار می‌گیرند.

۴.۴ رویکردهای پخش فیلم

از جمله مواردی که باید در برنامه‌ریزی پخش فیلم سینمایی مورد توجه قرار گیرد مدت زمان پخش در یک جلسه درسی است. از این منظر، دو رویکرد اصلی مطرح است که به رویکرد «پخش صحنه‌ای» (short sequence approach) و رویکرد «پخش

کلی» (whole film approach) معروفند. استفاده از هر یک از این روش‌ها، با توجه به اهداف آموزشی و شرایط گروه‌های هدف، امکان‌پذیر است.

در رویکرد پخش صحنه‌ای تنها یک صحنه یا بخشی از کل فیلم نمایش داده می‌شود. بسیاری از طرف‌داران این رویکرد معتقدند که آموزش یک فیلم دوساعته یا نزدیک به آن به دو دلیل برای زبان‌آموزان سطح متوسط دشوار است: یکی بار زیاد مطالب و دیگری زمان طولانی. در این صورت، مدرس باید فیلم را به قطعات کوتاه تقسیم کند و نمایش دهد تا برای زبان‌آموزان سودمند واقع شود. اجرای این شیوه به تعیین و تعریف هدف، نقش و کارکرد هر صحنه نیاز دارد. ممکن است هدف از نمایش یک صحنه پیش کشیدن بحثی موضوع‌محور، تقویت مهارت‌های شنیداری، توجه به نکات دستوری یا تلفظی یا تأکید بر جنبه‌های فرهنگی باشد.

رویکرد پخش کلی فیلم رویکردی است که در آن یک فیلم سینمایی به طور کامل پخش می‌شود و مورد مطالعه قرار می‌گیرد. پخش فیلم معمولاً یک تا دو ساعت زمان می‌برد و یکی از مزیت‌های آن عدم نیاز به قطع و پخش مداوم فیلم، بازنمایش یک بخش و تحلیل صحنه به صحنه است. شی (Shea, 1995) معتقد است که استفاده از کل یک فیلم سینمایی به لحاظ نظری و تجربی روش مناسبی برای آموزش زبان انگلیسی است. وی می‌گوید که تقسیم کردن فیلم به قطعات پنج‌دقیقه‌ای و تمرکز بر ساختارها و صورت‌های زبانی ممکن است باعث شود که زبان‌آموزان هیچ‌گاه نتوانند نیروی عاطفی و پویایی روایی ویدئو را به عنوان داستانی دربارهٔ تجارب انسان درک نمایند؛ موضوعی که ممکن است در زبان‌آموزان شوق و علاقه ایجاد کند و انگیزه‌ای برای یادگیری باشد. رویکرد جزئی ممکن است برای برخی از انواع فیلم مناسب باشد، مانند آگهی‌های بازرگانی و اخبار، ولی اگر هدف تأکید بر مهارت‌های ارتباطی باشد، فرایند ارتباطی کامل در یک فیلم ابزار مناسبی خواهد بود (King, 2002).

۵.۴ فنون راه‌بردی استفاده از فیلم

اجرای فنون راه‌بردی استفاده از فیلم می‌تواند به ارتقای کیفیت آموزش زبان و نیل به اهداف برنامه منجر شود. مهم‌ترین این فنون به شرح زیر معرفی می‌شوند:

۱.۵.۴ مرحلهٔ آمادگی

پیش از آن‌که فیلم پخش شود مدرس با ارائهٔ تصویری از صحنهٔ مورد نظر به معرفی و طرح

۹۰ آروفا سینمایی: کاربرد فیلم سینمایی در آموزش زبان و فرهنگ ...

پرسش‌های کلیدی درباره آن صحنه می‌پردازد. زبان‌آموزان، با پاسخ به پرسش‌ها، دیدی کلی راجع به محتوا پیدا می‌کنند و با واژگان جدید درس آشنا می‌شوند. این فن آن‌ها را برای یادگیری آماده می‌سازد و کمک می‌کند که، در هنگام دیدن فیلم و در ادامه برنامه، نقش فعالی ایفا کنند.

۲.۵.۴ ثابت نگاه داشتن تصویر

در بعضی صحنه‌های فیلم اطلاعات بسیاری چون زبان بدن، ایما و اشاره و بیان احساسات از طریق حرکات سر و صورت منتقل می‌شود؛ بنابراین، مدرس می‌تواند تصویر را روی صحنه‌ای که نشان‌دهنده احساس یا اشاره خاصی است ثابت نگاه دارد تا در مورد آن بحث شود. هم‌چنین، برای ایجاد خلاقیت در زبان‌آموزان، می‌تواند از آنان بخواهد که اتفاق صحنه بعدی را پیش‌بینی نمایند.

۳.۵.۴ پخش تصویر و قطع صدا

از آن‌جا که در فیلم‌ها صدا و تصویر را می‌توان جدا از یکدیگر پخش کرد، مدرس می‌تواند با قطع صدا توجه زبان‌آموزان را جلب کند تا انگیزش فکری و مهارت پیش‌بینی در آنان تقویت شود.

۴.۵.۴ پخش صدا و قطع تصویر

این فعالیت بسیار مفید و جالب توجه است. زبان‌آموزان تنها صدا را می‌شنوند و تصویر را نمی‌بینند. طی این فعالیت، زبان‌آموزان در ذهن خود به بازسازی تصویرهای مربوط می‌پردازند.

۵.۵.۴ تکرار

هنگامی که نکات زبانی دشواری در فیلم مطرح شود یا به نکته‌ای باید توجه بیشتری داشت، تکرار می‌تواند راه حل مناسبی برای رفع اشکال و تمرین مهارت لازم باشد. در این صورت، می‌توان فیلم را نگاه داشت و صحنه مربوط را تکرار کرد. دفعات تکرار متناسب با بازخورد زبان‌آموزان قابل تنظیم است.

۶.۵.۴ ایفای نقش

بعد از این‌که زبان‌آموزان توانستند صحنه‌های فیلم را به حافظه بسپارند، مدرس از آن‌ها می‌خواهد که نقش هنرپیشه‌ها را ایفا کنند. ایفای نقش تمرین ارتباطی خوبی است که

احمد صفارمقدم و آتوسا رستم‌بیک تفرشی ۹۱

زبان‌آموز را برای ورود به موقعیت‌های واقعی کاربرد زبان آماده می‌سازد و به آن‌ها فرصت می‌دهد که آن‌چه را فراگرفته‌اند به کار بندند.

۷.۵.۴ فعالیت تولیدی

بعد از دیدن صحنه‌های فیلم، از زبان‌آموزان خواسته می‌شود که گفت‌وگوهای آن صحنه‌ها را بازگو کنند یا شرح دهند که چه اتفاقی افتاده است یا اتفاقات را بنویسند. به این ترتیب، زبان‌آموزان از دانش خود کمک می‌گیرند و در زمینه کاربرد عملی زبان تجربه کسب می‌کنند.

۸.۵.۴ شرح دنباله داستان

طی این فعالیت مهارت‌های شفاهی تقویت می‌شود و بحث‌هایی که پیش می‌آید به ایجاد ارتباط کلامی بین زبان‌آموزان منجر می‌گردد (Cakir, 2006).

۹.۵.۴ پخش فیلم با زیرنویس و بدون زیرنویس

امکان دیدن فیلم با زیرنویس (captioned films) یا بدون زیرنویس (non-captioned films) از راهبردهای عمده آموزش با فیلم شمرده می‌شود و هر کدام مزایای خود را دارد. با استفاده از زیرنویس، درک فیلم به آسانی امکان‌پذیر است؛ اما مهارت شنیدن فدای خواندن می‌شود. دیدن فیلم بدون زیرنویس هم دشواری‌های خود را دارد؛ از جمله، سرعت گفتار، کلام نامفهوم و لهجه‌ای، اصطلاحات تخصصی، شوخی‌ها و طنزها و، به طور کلی، نامأنوس بودن با زمینه فرهنگی فیلم. اما، در هر حال، آموزش بدون زیرنویس از شرایط اصلی کسب مهارت شنیداری است. توصیه می‌شود که، در برنامه‌های آموزش زبان فارسی، زبان‌آموزان به صورت اختیاری و تنها در موارد لازم برای رفع ایرادهای احتمالی از زیرنویس استفاده نمایند.

۵. نمونه طرح درس

طرح درس حاضر نمونه‌ای است بر اساس رویکرد صحنه‌ای که به عنوان برنامه درسی برای عموم مخاطبان آزوفا در خارج از کشور مناسب‌تر به نظر می‌رسد. در این طرح درس، صحنه خواستگاری در فیلم رنگ خاکی از دقیقه ۳۱:۲۱ تا ۳۴:۲۹ مبنای قرار گرفته و روش‌های پیشنهادی برای آموزش آن در نه بخش تدوین شده است. مدرس هر کلاس بخش‌های لازم را متناسب با مدت زمان آموزش، شرایط زبان‌آموزان و با توجه به ویژگی‌های هر صحنه برمی‌گزیند و اجرا می‌نماید. در این صحنه، هاشم رضائی، پدر محمد، که تازه از

۹۲ آژوفا سینمایی: کاربرد فیلم سینمایی در آموزش زبان و فرهنگ ...

سفر تهران بازگشته، به خانه زنی می‌رود که دوستش دارد و از او خواستگاری کرده است. او می‌خواهد موافقت خانواده زن را برای ازدواج بگیرد. به این مراسم «بله بران» می‌گویند.

۱.۵ معرفی صحنه فیلم

پیش از پخش فیلم، تصویری ثابت از صحنه‌ای که زن برای خواستگارش چایی آورده است نشان داده می‌شود. مدرس این صحنه را با استفاده از برخی واژه‌های جدید و ضروری به طور مختصر معرفی می‌کند.

واژه‌های جدید: خواستگار، ناقابل، تحفه، عقد، توقع، سختی، قسمت، کنیز، غلام.

۲.۵ فعال کردن دانش پیشین

این برنامه با بحث و گفت‌وگو با زبان‌آموزان، ضمن طرح پرسش‌های زیر، انجام می‌شود:

۱. از آداب و رسوم خواستگاری در ایران چه می‌دانید؟
۲. آداب و رسوم خواستگاری در فرهنگ شما چگونه است؟
۳. پیش‌بینی می‌کنید که چه صحبت‌هایی در این صحنه از فیلم رد و بدل می‌شود؟

۳.۵ نمایش فیلم

پس از مرحله آمادگی صحنه مورد نظر پخش می‌شود. متن این صحنه به شرح زیر است:

هاشم رضانی (خواستگار): ناقابل ... تحفه تهران.

پدر عروس: تهران تشریف داشتین؟

هاشم رضانی: بله، برای کاری رفته بودم.

فامیل عروس: بله ... بله.

فامیل عروس: مبارکه.

فامیل عروس: انشا...

فامیل عروس: متر می‌کردی.

فامیل عروس: آره، متر بکن.

فامیل عروس: خیلی قشنگه.

فامیل عروس: بفرمایید.

فامیل عروس: بفرمایید چایی تون سرد نشه.

هاشم رضانی: چشم.

هاشم رضانی: ببخشید.

پدر عروس: هاشم آقا، تاریخ عقد رو کی بذاریم؟

هاشم رضانی: هر وقت که شما اجازه بدین.

پدر عروس: هر چه زودتر بهتر.

هاشم رضانی: والله من حرفی ندارم. فقط چند تا کاره که باید اونا رو انجام بدم.

پدر عروس: ما که توقع زیادی از شما نداریم. فقط این دختر سختی کشیده. با این همه که در

عقد اون خدا بیامرز بود ولی به خونه بخت نرفت؛ یعنی قسمت نشد که بره. حالا چشم

امیدمون به شماست. به طوری می‌خوایم این بچه راحت باشه. شما هم که ماشالله بچه دارین.

هاشم: بله. دخترهای من کنیزی شون می‌کنن. از خوبی مادرم هم که هر چی بگم کم گفتم.

دیگه مشکلی نمی‌مونه. خودم هم که غلام شما هستم.

پدر عروس: زنده باشی انشالله. دهن مردم نمی‌شه بست. این یکی دو بار هم که اومدین

رفتین ممکنه چیزهایی بگن. این دفعه که اومدین انشالله دوتایی با هم می‌رین.

فامیل عروس: مبارکه انشالله. مبارکه، مبارکه.

۴.۵ تکرار فیلم به لحاظ واژگان و نکات دستوری

۱.۴.۵ واژگان

در این مرحله فیلم روی بافت واژه‌ها و اصطلاحات جدید ثابت نگاه داشته می‌شود و

ساختار و کاربرد واژگان بررسی می‌شود.

۲.۴.۵ دستور زبان

فیلم روی نکته‌های دستوری جدید ثابت نگاه داشته می‌شود و ساخت و کاربرد دستوری

بررسی می‌شود. از نمونه می‌توان بر این نکات تأکید کرد: متر می‌کردی («می‌کردی») ماضی

استمراری در کاربرد پیش‌نهاد)، نمی‌شه بست («شدن» به عنوان فعل غیرشخصی) و ممکنه

چیزهایی بگن («بگن» فعل معلوم در کاربرد مجهول).

۵.۵ تکرار فیلم به لحاظ عناصر فرهنگی

در این مرحله، در بارهٔ بازنمودهای فرهنگ ایرانی، شامل آوردن سوغاتی، نقش خانواده،

پدر، و بزرگان فامیل در خواستگاری، پذیرایی با چای در مراسم خواستگاری و شرم و

حیای زن و مرد در حضور یک‌دیگر، بحث می‌شود.

۹۴ آروفا سینمایی: کاربرد فیلم سینمایی در آموزش زبان و فرهنگ ...

۶.۵ مهارت‌های شنیداری و گفتاری

در این مرحله، مدرس می‌تواند فنون راهبردی استفاده از فیلم (شماره‌های ۲ تا ۸) را، به تناسب زمان و شرایط آموزشی، برای تقویت مهارت‌های شنیداری و گفتاری زبان‌آموزان اجرا نماید.

۷.۵ آموزش واژگان

تمرین‌های نمونه زیر برای یادگیری واژه‌ها و اصطلاحات جدید، به انتخاب مدرس، توصیه می‌شود.

۱.۷.۵ هر واژه را به معنی آن وصل کنید

۱. غلام	خدمت‌کار زن (قدیمی)
۲. ناقابل	خواست خدا، چیزی که خدا بخواهد
۳. کنیز	قرارداد رسمی برای ازدواج
۴. قسمت	خدمت‌کار مرد (قدیمی)
۵. کنیز	کم است، قابل نیست

۲.۷.۵ اصطلاحی را که تعریف صحیح دارد علامت بزنیید

۱. ☐ خدا بیا مرز	خدا او را ببخشد؛ دعایی برای کسی که مرده
۲. ☐ زنده باشی	آفرین، ممنون، عالی
۳. ☐ حرفی ندارم	موافق نیستم؛ علاقه‌ای ندارم
۴. ☐ والله	راستش را بخواهید؛ راستش را بگویم
۵. ☐ به خانه بخت رفتن	به دیدن فامیل رفتن

۳.۷.۵ واژه‌های ستون الف را به متضاد آن‌ها در ستون ب وصل کنید

الف	ب
۱. سرد	نراحت
۲. ناقابل	گرم
۳. بستن	زشت
۴. قشنگ	قابل
۵. راحت	باز کردن

۴.۷.۵ جمله‌ها را با انتخاب واژه مناسب از واژه‌های زیر کامل کنید

قسمت، عقد، چشم، تحفه، تشریف، اجازه، سختی، دهان

۱. کی از سفر آمده‌اید؟ کجا برده بودید؟
۲. دخترم مشکل زیاد داشته و تا به حال خیلی کشیده است.
۳. امروز می‌توانیم تاریخ و عروسی را تعیین کنیم.
۴. مردم را نمی‌شود بست.
۵. ما کسی را نداریم. امیدمان به شماست.

۵.۷.۵ به صدای فیلم گوش دهید و جای خالی را با واژه‌ها و عبارات مناسب پر کنید

۱. پدر عروس: هاشم آقا تاریخ رو کی بذاریم؟
۲. هاشم رضائی: هر وقت که شما بدین.
۳. پدر عروس: هرچه زودتر
۴. هاشم رضائی: والله من حرفی ندارم. چند تا کاره که باید اونا رو انجام بدم.
۵. پدر عروس: ما که زیادی از شما نداریم. فقط این دختر کشیده.

۶.۷.۵ کاربرد هر یک از اصطلاحات درس را توضیح دهید و مثالی بزنید

والله، خدایا، خدایا، چشم امیدمان به شماست، هر چه بگویم کم است، زنده باشی.

۸.۵ تفاوت‌های گفتار و نوشتار

به دلیل تفاوت‌های فاحش بین دو گونه گفتاری و نوشتاری زبان فارسی و نیز به خاطر دسترسی نداشتن زبان‌آموزان به محیط فارسی‌زبان و استاد ایرانی در بسیاری از مراکز آموزشی خارج از کشور، توجه به این تفاوت‌ها و آموزش نظام‌مند آن‌ها از اهمیت ویژه برخوردار است (صفارمقدم، ۱۳۹۲). تفاوت‌های این دو گونه در درس حاضر به شرح زیر است:

«-ه»: ناقبله، تهرانه، مبارکه، قشنگه، کاره، ممکنه	گفتار
«است»: ناقابل است، تهران است، مبارک است، قشنگ است، کار است، ممکن است	نوشتار
«-ین»: داشتین، بدین، دارین، اومدین، رفتین، می‌رین	گفتار
«-ید»: داشتید، بدهید، دارید، آمدید، رفتید، می‌روید	نوشتار

۹۶ آروفا سینمایی: کاربرد فیلم سینمایی در آموزش زبان و فرهنگ ...

«-مون، -تون، -شون»: امیدمون، چایی تون، کنیزی شون	گفتار
«-مان، -تان، -شان»: امیدمان، چایی تان، کنیزی شان	نوشتار
«-ه»: نشه، بره، باشه، نمی مونه، نمی شه	گفتار
«-د»: نشود، برود، باشد، نمی ماند، نمی شود	نوشتار
«رُو، -رُو»: عقد رُو، اونا رُو، مردم	گفتار
«را»: عقد را، آن‌ها را، مردم را	نوشتار
نشه، بذاریم، بدین، بدم، می خوایم، بگم، اومدین، بگن، می رین	گفتار (افعال)
نشود، بگذاریم، بدهید، بدهم، می خواهیم، بگویم، آمدید، بگویند، می روید	نوشتار
اون، خونه، دیگه، دهن	گفتار (واژه‌ها)
آن، خانه، دیگر، دهان	نوشتار
«-م، -م»: شمام، مادرمم، خودمم، یکی دو بارم	گفتار
«هم»: شما هم، مادرم هم، خودم هم، یکی دو بار هم	نوشتار

شاید مجموعه تفاوت‌های گفتار و نوشتار در این درس قابل ملاحظه و دشوار جلوه نماید، اما به این نکته باید توجه داشت که، چنانچه از ابتدای کلاس و در هر درس این تفاوت‌ها شناسایی و تمرین شود، حجم آن‌ها کم و یادگیری آسان و کم‌زحمت خواهد بود.

۹.۵ خواندن و نوشتن

۱.۹.۵ بازنویسی متن

بازنویسی متن‌های گفت‌وگویی هر صحنه از شکل گفتاری به صورت نوشتاری، چه کامل و چه گزیده‌هایی از آن‌ها، و، بعد، خواندن متن‌ها با صدای آهسته یا بلند برای تمرین‌های نوشتن و خواندن پیش‌نهاد می‌شود. نمونه زیر قطعه‌ای از متن درس حاضر از دقیقه ۴۳:۳۳ تا ۴۴:۲۴ به صورت نوشتاری است:

پدر عروس: ما که توقع زیادی از شما نداریم. فقط این دختر سختی کشیده است. با این همه که در عقد آن خدا بیمارز بود ولی به خانه بخت نرفت؛ یعنی قسمت نشد که برود. حالا چشم امیدمان به شماست. یک طوری می‌خواهیم این بچه راحت باشد. شما هم که ماشاالله بچه دارید.

هاشم: بله، دخترهای من کنیزی‌شان را می‌کنند. از خوبی مادرم هم که هرچه بگویم کم گفته‌ام. دیگر مشکلی نمی‌ماند. خودم هم که غلام شما هستم.

احمد صفارمقدم و آتوسا رستم‌بیک تفرشی ۹۷

پدر عروس: زنده باشی انشالله. دهان مردم را نمی‌شود بست. این یکی دو بار هم که آمدید و رفتید ممکن است چیزهایی بگویند. این دفعه که آمدید انشالله دوتایی باهم می‌روید.

۲.۹.۵ پرسش‌های خواندن

پاسخ پرسش‌های زیر را بنویسید:

۱. هاشم برای چه کاری به خانه زن مورد علاقه‌اش رفته بود؟
۲. هاشم چه چیزهایی برای خانواده عروس برده بود؟
۳. پدر عروس در مورد ازدواج هاشم با دخترش چه نظری داشت؟
۴. عروس بار چندم بود که ازدواج می‌کرد؟ چرا؟
۵. خانواده عروس چگونه خانواده‌ای هستند؟

۳.۹.۵ اطلاعات مربوط به فیلم

درباره هر فیلم سینمایی و بازیگران آن معمولاً اطلاعات مفیدی در اینترنت منتشر می‌شود که می‌توان از آن‌ها به‌عنوان متن خواندن استفاده کرد. برخی فیلم‌های سینمایی نیز بر اساس منابع چاپی تهیه شده‌اند که در سطوح پیش‌رفته آموزشی استفاده از آن منابع برای خواندن سودمند خواهد بود.

۴.۹.۵ نگارش تحلیلی

بهتر است زبان‌آموزان تشویق شوند که نظر و تحلیل خود از صحنه‌های فیلم را در هر جلسه بنویسند تا در کلاس خوانده شود و بعد مدرس آن‌ها را تصحیح نماید. این تمرین نیز از نظر مهارت نوشتاری سودمند خواهد بود.

۶. نتیجه‌گیری

امروزه تعریفی جدید از فرایند یاددهی و یادگیری زبان ارائه شده که نقش فرهنگ در آن بیش از پیش مورد تأکید قرار گرفته است. دیگر دست‌یابی به توانش ارتباطی تنها هدف آموزش زبان به شمار نمی‌آید بلکه توانش بینافرهنگی یا، به عبارتی، توانایی درک فرهنگ بیگانه، آگاهی از تفاوت‌های فرهنگی و پیوند زدن این آگاهی با دانش زبانی نیز از اهداف اصلی آموزش زبان محسوب می‌شود. به این ترتیب، در مقاله حاضر، ضرورت و امکان کاربرد فیلم سینمایی برای دست‌یابی به توانش بینافرهنگی توأم با توانش زبانی از منظرهای مختلف بررسی گردید.

نکته مهم دیگر در به‌کارگیری فیلم‌های سینمایی ایران، ضمن آموزش زبان فارسی، ضرورت شناساندن فرهنگ و تمدن ایرانی - اسلامی در جهان است. تهاجم فرهنگی از ناحیه قدرت‌های سلطه‌جو سابقه‌ای دیرینه در تاریخ روابط ملت‌ها و دولت‌ها داشته و ملت ایران از این واقعیت تلخ نه‌تنها بی‌نصیب نمانده که خسارت‌های سنگینی را متحمل گردیده است. طی چند دهه پس از پیروزی انقلاب اسلامی این روند تهاجمی نسبت به ایران و ایرانیان قطع نگردیده و چهره فرهنگی ایران به شدت آسیب پذیرفته است. اهل دانش و فرهنگ و هنر عهده‌دار پاسخ‌گویی مناسب در این عرصه به شمار می‌آیند و، در این میان، بهره‌گیری از شبکه جهانی آموزش زبان فارسی برای مطرح کردن واقعیت‌های فرهنگی، تاریخی و تمدنی ایران به گونه‌ای معقول، مستند و چشم‌نواز قطعاً می‌تواند به کاهش تأثیرات منفی تبلیغاتی منجر گردد.

در مقاله «آزوفا سینمایی» که آموزش زبان و فرهنگ ایرانی از طریق فیلم سینمایی را پیش‌نهاد می‌کند، راه‌کارهای کاربرد فیلم سینمایی و تهیه برنامه درسی مبتنی بر فیلم بررسی شد و یک نمونه طرح درس، که در این مقاله بر مبنای پنج دقیقه از فیلم سینمایی رنگ خدا (مجیدی، ۱۳۷۶) تهیه شده، امکان برنامه‌ریزی آموزش چهار مهارت صحبت کردن، شنیدن، خواندن و نوشتن و همچنین آموزش فرهنگ را تأیید می‌کند.

بررسی‌های انجام‌شده نشان داد که اتخاذ رویکرد مناسب در کاربرد فیلم سینمایی متأثر از عواملی چون گروه سنی و سطح زبانی زبان‌آموزان، طول دوره آموزشی، وجود مدرسان توانمند و غیره است. همچنین در انتخاب فیلم عواملی چون نوع و ساختار آن، سطح دشواری زبانی، پرهیز از اهانت به گروه‌های قومی یا زبانی و فرهنگی خاص، شفافیت رابطه بین زبان و وقایع، عدم تداخل کلامی و غیره، با در نظر گرفتن ویژگی‌های زبان‌آموزان، باید در مد نظر قرار گیرند.

در پایان، با در نظر گرفتن این امر که مطالعه‌ای درباره قابلیت‌های استفاده از فیلم‌های سینمای ایران در آموزش زبان فارسی صورت نگرفته است، پیش‌نهاد می‌شود که کاربرد این ابزار سودمند در هر یک از مهارت‌های زبانی، به‌ویژه فرهنگ، مورد توجه استادان و دانش‌جویان حوزه آفا قرار گیرد. نکته دیگر فراهم نبودن مجموعه‌ای ارزیابی‌شده از فیلم‌های ایرانی مناسب آموزش زبان و فرهنگ ایرانی است که از دشواری‌های تدوین برنامه آموزشی مبتنی بر فیلم به شمار می‌آید. رفع این کمبود به هم‌کاری سازمان‌ها و گروه‌های تخصصی عرصه سینما، از یک‌سو، و متولیان آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان از، سوی دیگر، نیاز دارد.

پی‌نوشت‌ها

۱. امینه محلاتی، استاد زبان فارسی در دانشگاه پرینستون، عنوان "5 C's" را با اندک تسامح به صورت «پنج آ» پیش‌نهاد می‌کند: ارتباط (communication)، آیین و فرهنگ (culture)، اتصال (connection)، ارزش‌سنجی و مقایسه (comparison)، و اجتماعات (communities).
۲. «راهنمای آموزش با فیلم سینمایی» Teaching with Movies guide.pdf
- نسخه پی‌دی‌اف راهنما به این آدرس در دسترس است: <www.heartlandfilm.org/wp-content/...>
۳. «آموزش با استفاده از فیلم» <<http://www.teachwithmovies.org/>>

منابع

- اردکانی، فاطمه، فرانک فتوحی، و جمال رضایی نور (۱۳۹۲). «بررسی و ارزیابی طراحی بازی‌های چندرسانه‌ای زبان در محیط آموزش سیار»، پنجمین کنفرانس ملی مهندسی برق و الکترونیک ایران، برخط: <http://www.civilica.com/Paper-ICEEE05-ICEEE05_608.html>
- تانن، دیورا (۱۳۷۵). *منظورم این نبود: تفاوت‌های کلامی میان زن و مرد*، ترجمه مهدی قراچه‌داغی و زهره فتوحی، تهران: نشر اوحدی.
- حیدری، غلام‌حسین، یاسمن مدانلو، مرضیه نیازآذری و عبدالله جعفری گلوچه (۱۳۸۹). «مقایسه تأثیر تدریس زبان انگلیسی با نرم‌افزار آموزشی و شیوه سنتی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان»، *فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*، س ۱، ش ۱.
- رستم‌بیک، آتوسا و احمد رضائی (۱۳۹۱). «نقش فرهنگ در آموزش زبان خارجی»، *پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی*، س ۱۲، ش ۱.
- صفارمقدم، احمد (۱۳۹۱). *مجموعه زبان فارسی برای غیرفارسی‌زبانان*، تهران: شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی و پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- صفارمقدم، احمد (۱۳۹۲). «تفاوت‌های گفتار و نوشتار در آموزش مهارت گفتاری زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان»، *زبان‌شناخت*، س ۱۴، ش ۲.
- صفارمقدم، احمد (۱۳۹۴). «مجموعه فارسی گفتاری برای غیرفارسی‌زبانان»، طرح پژوهشی پایان‌یافته و آماده چاپ، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- عبداللهی، لیدا، حسن رستگارپور، لیلا عبداللهی، و بهنام عبداللهی (۱۳۹۱). «بررسی رویکردهای طراحی چندرسانه‌ای تعاملی برای آموزش و یادگیری زبان»، *اولین همایش میان‌رشته‌ای آموزش و یادگیری زبان*، دانشگاه فرهنگیان، پردیس بنت‌الهدی صدر سندج، برخط: <<http://confbank.um.ac.ir>>
- فاطمی جهرمی، سیدابوالقاسم (۱۳۸۳). «استفاده از تکنولوژی در آموزش زبان دوم»، *پژوهش‌نامه علوم انسانی*، ش ۴۳-۴۴.
- مدرسی، یحیی (۱۳۸۰). *فارسی در گفتار*، تهران: شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی.

۱۰۰ آرزوفا سینمایی: کاربرد فیلم سینمایی در آموزش زبان و فرهنگ ...

یارایی شه میرزادی، دانیال و طیبه اعتمادی نسب و سیدمحمودحسینی اشلقی (۱۳۹۲). «مقایسه تأثیر نرم افزار چند رسانه‌ای با روش سنتی بر آموزش زبان و گفتار کودکان آسیب‌دیده شنوایی»، *فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*، دوره سوم، ش ۴، پیاپی ۱۲.

American Council on the Teaching of Foreign Languages, *Executive Summary of the Standards for Foreign Language Learning in the 21st Century* (2006).

<http://www.actfl.org/sites/default/files/pdfs/public/StandardsforFLLEXecsumm_rev.pdf>.

Atay, D., G. Kurt, Z. Çamlıbel, P. Ersin, and Ö. Kaslioglu (2009). "The role of intercultural competence in foreign language teaching", *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 10(3).

Berk, R. A. (2009). "Multimedia teaching with video clips: TV, movies, YouTube, and mtvU in the college classroom", *International Journal of Technology in Teaching and Learning*, 5(1).

Block, D. & D. Cameron (eds.) (2002). *Globalization and language teaching*, Routledge.

Bolton, G. (1993). "A brief history of classroom drama", in *Towards Drama as a Method in the Foreign Language Classroom*, edited by M. Schewe and P. Shaw. Frankfurt/Main: Verlag Peter Lang Publishing.

Boswood, T. (1997). "New Ways of Using Computers in Language Teaching, New Ways in TESOL Series II. Innovative Classroom Techniques", *TESOL*, 1600 Cameron Street, Suite 300, Alexandria, VA 22314-2751

Bredella, L. (2003). "For a flexible model of intercultural understanding", *Intercultural experience and education*.

Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*, Clevedon: Multilingual Matters.

Byram, M., B. Gribkova, and H. Starkey (2002). *Developing the intercultural dimension in language teaching. A practical introduction for teachers*, Strasbourg: Council of Europe.

Cakir, I. (2006). "The Use of Video as an Audio-visual Material in Foreign Language Teaching Classroom", *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 5(4).

Chan, D. Herrero C. (2010). *Using films to teach languages: teachers' toolkit*, Cornerhouse, online: <www.cornerhouse.org/wpcontent/.../TeachersToolkit_Jun2010.pdf>.

Davies, P. (1990). "The use of drama in English language teaching", *TESL Canada Journal*, 8(1).

Fotos, S. (ed.). (1996). *Multimedia language teaching*, Logos International.

Garn, R. (2012). "Teaching the Five C's with Cinema", *Journal of the National Council of the Less Commonly Taught Languages*, Vol. 12.

Higgins, J. (1983). "Computer assisted language learning", *Language Teaching*, 16(02).

Kagan, O., M. Kashper, and Y. Morozova (2013). *Cinema for Russian Conversation*, Vol. 1, Hackett Publishing.

Kenning, M. M. (1990). "Computer-assisted language learning", *Language Teaching*, 23(02).

احمد صفارمقدم و آتوسا رستم‌پیک تفرشی ۱۰۱

- King, J. (2002). "Using DVD feature films in the EFL classroom", *Computer Assisted Language Learning*, 15(5).
- Merrill, J., Mikhailova, J., and Alley, M. (2009). *Animation for Russian Conversation*, Focus Publishing.
- Meyer, M. (1991). "Developing transcultural competence: Case studies in advanced language learners", *Mediating Languages and Cultures: Towards an Intercultural Theory of Foreign Language Education*, eds. D. Buttjes and M. Byram. Clevedon: Multilingual Matters.
- Pichugina, V. (2005). *Advanced Russian through film: a collection of transcripts and exercises*, Hermitage.
- Qian-hong, L. O. N. G. (2003). "A Study on Teaching English Listening and Speaking Through Films [J]", *Media in Foreign Language Instruction*, 3, 013.
- Rice, A. (2009). "Implementing a Curriculum Built Around Film", in *Workshop on Teaching Language and Culture with Film*, University of California-Berkeley.
- Ronke, A. (2005). "Drama and theater as a method for foreign language teaching and learning in higher education in the United States", Doktorin der Philosophie genehmigte Dissertation. Fakultät I – Geisteswissenschaften der Technischen Universität Berlin [Electronic resource]. Berlin.
- Sercu, L. et al. (2005). *Foreign language teachers and intercultural competence: an international investigation*, Vol. 10, Multilingual Matters.
- Shea, D. (1995). "Whole movies and engaged response in the Japanese university ESL classroom", in C. Casanave and Simons (eds.), *Pedagogical perspective on using films in foreign language classes*, Keio University SFC Monograph #4.
- Wang, Li (2005). "The Advantages of Using Technology in Second Language Education: Technology Integration in Foreign Language Teaching Demonstrates the Shift from a Behavioral to a Constructivist Learning Approach", *The Journal (Technological Horizons in Education)*, 32, No. 10: 38.
- Warschauer, M. (1995). *E-Mail for English Teaching: Bringing the Internet and Computer Learning Networks into the Language Classroom*, Teachers of English to Speakers of Other Languages (TESOL), Inc., 1600 Cameron St., Suite 300, Alexandria, VA 22314.
- Warschauer, M. and R. Kern (2000). *Network-based language teaching: concepts and practice*, Cambridge university press.
- Webb, S. (2010). "A corpus driven study of the potential for vocabulary learning through watching movies", *International Journal of Corpus Linguistics*, 15(4).
- Weyers, J. R. (1999). "The effect of authentic video on communicative competence", *Modern language journal*.
- Wierzbicka, A. (1994). "Cultural Scripts: A New Approach to the Study of Cross Cultural Communication", in *Language Contact and Language Conflict*, M. Pütz (ed.), Amsterdam: John Benjamin's Publishing Company.
- Xinghui, D. (2003). "Multimedia in Foreign Language Teaching [J]", *Foreign Languages and Their Teaching*, 9.

۱۰۲ آزوفا سینمایی: کاربرد فیلم سینمایی در آموزش زبان و فرهنگ ...

Zhen, M. (2006). "On multimedia foreign language learning and teaching" [J], *Foreign Language World*, 6.

Zoreda, M. (2006). "Intercultural moments in teaching English through film", *Reencuentro*, 47.